

**Tovar kelib chiqqan joy nomidan foydalanish huquqi subyektlari doirasi va ishlab
chiqaruvchilar birlashmasining huquqiy maqomi**

Baltayev Inomjon Baxodirovich
Toshkent davlat yuridik universiteti mustaqil izlanuvchisi.

ANNOTATSIYA

Intellectual mulk huquqi sohasida tovar kelib chiqqan joy nomlariga bo'lgan mutlaq huquqning o'ziga xosligi uning subyektlar doirasi ko'plik xarakteriga ega ekanligida namoyon bo'ladi. Tadqiqotning maqsadi milliy yurisprudensiyada tovar kelib chiqqan joy nomidan foydalanish huquqiga ega bo'lgan subyektlar doirasini aniqlash hamda ushbu jamoaviy huquqni boshqaruvchi va himoya qiluvchi asosiy institut sifatida ishlab chiqaruvchilar birlashmasining (uyushmalarining) yuridik maqomini takomillashtirishdan iborat. Formal-yuridik, qiyosiy-huquqiy, tizimli-strukturaviy va huquqiy germenevtika metodlari yordamida Yevropa Ittifoqining konsorsiumlar faoliyatiga oid qonunchiligi, Lissabon tizimi talablari hamda O'zbekiston fuqarolik qonunchiligi qiyosiy tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, amaldagi normativ-huquqiy hujjatlarda tovar kelib chiqqan joy nomidan foydalanish huquqi asosan yakka tartibdagi tadbirkorlar va alohida yuridik shaxslarga individual ravishda taqdim etilmoqda. Qonunchilikda ushbu nomoddiy ne'matni kollektiv tarzda boshqaruvchi, mahsulot sifatini nazorat qiluvchi va sudda barcha ishlab chiqaruvchilar nomidan da'vo qo'zg'atish vakolatiga ega bo'lgan mustaqil yuridik shaxs turi — ishlab chiqaruvchilar assotsiatsiyasining maxsus fuqarolik-huquqiy maqomi belgilanmagan. Intellectual mulk tizimida jamoaviy boshqaruv tashkilotlari modelini joriy etish, huquqni yakka shaxslarga emas, balki aynan ishlab chiqaruvchilar uyushmasiga birlashtirish amaliy yechim vazifasini bajaradi. Mazkur yondashuv hududiy brendlar sifatining pasayib ketishining oldini oladi, nizoli vaziyatlarda subyektlarning huquqiy himoyasini kuchaytiradi va xalqaro bozorda milliy mahsulotlar raqobatbardoshligini ta'minlaydi.

Kalit so'zlar: huquq subyektlari, tovar kelib chiqqan joy nomi, ishlab chiqaruvchilar birlashmasi, konsorsium, jamoaviy huquq, intellektual mulk, hududiy brend, mutlaq huquq, fuqarolik-huquqiy maqom.

KIRISH

Intellectual mulk huquqining an'anaviy institutlarida huquq subyekti masalasi odatda yakka shaxsning individual manfaatlariga borib taqaladi. Ixtirochi o'z patentiga, muallif o'z asariga, korxona esa o'zining savdo belgisiga nisbatan yagona va mutlaq mulkdor hisoblanadi. Biroq, intellektual faoliyat natijalari tizimida alohida o'rin tutuvchi tovar kelib chiqqan joy nomlari va geografik ko'rsatkichlar masalasiga kelganda, huquq subyekti tabiati tubdan o'zgaradi. Hududning nomi, uning iqlimi, tabiati va xalqining asriy an'analari birgina jismoniy yoki

yuridik shaxsning xususiy ixtirosi bo'la olmaydi. Ushbu nomoddiy ne'mat o'sha mintaqada yashovchi va faoliyat yurituvchi, mahsulotni an'anaviy talablar asosida tayyorlaydigan barcha shaxslarning umumiy merosidir. Shu sababli, tovar kelib chiqqan joy nomidan foydalanish huquqi subyektlari doirasi doimo ochiq va ko'plik xususiyatiga ega bo'lishi qonuniyatdir.

O'zbekiston intellektual mulk qonunchiligida hududiy brendlarni ro'yxatdan o'tkazish tartiblari joriy qilingan bo'lsa-da, huquq subyektlari hamda ularni o'zaro birlashtiruvchi institutlarning yuridik maqomi yuzasidan chuqur konseptual bo'shliqlar saqlanib qolmoqda. Qonunchilikda ayni bir geografik nom ostida mahsulot ishlab chiqaruvchi har bir subyekt alohida ariza berib, mustaqil ravishda guvohnoma olishi belgilangan. Ya'ni, davlat bir butun jamoaviy mulkni o'nlab alohida shaxslarga individual huquq sifatida bo'lib bermoqda. Ushbu yuzaki yondashuv natijasida bitta hududiy brenddan foydalanuvchilar o'rtasida sifatni nazorat qilish, yagona marketing siyosatini olib borish va uchinchi shaxslarning qonunga xilof aralashuvidan himoyalaniş kabi masalalarni yuridik jihatdan muvofiqlashtiruvchi markaziy subyekt yo'qolib qolgan. Subyektlarning tarqoqligi ularning xalqaro bozorda kuchli va yaxlit brend sifatida namoyon bo'lishiga bevosita to'sqinlik qilmoqda.

Xorijiy davlatlar yurisprudensiyasida, xususan, intellektual mulk huquqi uzoq tarixiy taraqqiyot bosqichini bosib o'tgan Yevropa davlatlarida bu masala ishlab chiqaruvchilar birlashmalari (konsorsiumlar, sindikatlar) instituti orqali hal etilgan. Yevropa qonunchiligida huquq subyekti sifatida birinchi navbatda alohida fermer yoki korxona emas, balki ularni o'zida birlashtirgan, tovarning spetsifikatsiyasini ishlab chiqqan va sifat nazoratini o'z zimmasiga olgan assotsiatsiya e'tirof etiladi. O'zbekiston fuqarolik huquqida "uyushma" yoki "assotsiatsiya" shaklidagi yuridik shaxslar mavjud bo'lsa-da, ularning tovar kelib chiqqan joy nomlarini boshqarishdagi maxsus vakolatlari, davlat ekspertizasi va sud idoralari oldidagi ishonchli boshqaruvchi sifatidagi maqomi tarmoq qonunlarida o'z ifodasini topmagan. Vakolatlarning bunday tarqoqligi ko'plab huquqiy nizolarni keltirib chiqarmoqda va yuridik amaliyotda jamoaviy himoya tushunchasini inkor etmoqda.

Doktrinal manbalarda huquq subyektlari va jamoaviy tashkilotlarning roli turlicha talqin qilinadi. Rus va yevropa olimlari asarlarida tovar kelib chiqqan joy nomlariga nisbatan huquqning jamoaviy tabiati faol himoya qilinib, huquq egasi va vakolatli boshqaruvchi o'rtasidagi fuqarolik-huquqiy munosabatlar chuqur o'rganilgan. Ularning fikricha, individual guvohnomalar tizimi faqat boshlang'ich bosqich uchun xos bo'lib, kelajakda baribir institutsional boshqaruv (konsorsium) modeliga o'tilishi shart. Milliy yuridik fanda esa intellektual mulk masalalari asosan mulkiy huquqlarning himoyasi doirasida o'rganilgan, ammo aniq huquq subyekti bo'lmish ishlab chiqaruvchilar birlashmasining korporativ va intellektual maqomi kompleks tadqiq etilmagan. Sohadagi ilmiy ishlarning aksariyati asosan

patentlar yoki tovar belgilarini ro'yxatdan o'tkazish muammolariga qaratilgan bo'lib, hududiy brendlarning egalik va boshqaruv mexanizmlariga e'tibor qaratilmagan.

Tadqiqotning maqsadi milliy yurisprudensiyada tovar kelib chiqqan joy nomidan foydalanish huquqi subyektlari doirasining o'ziga xosligini yoritish, jamoaviy manfaatlar ifodachisi bo'lgan ishlab chiqaruvchilar birlashmasining (assotsiatsiyasining) intellektual mulk sohasidagi fuqarolik-huquqiy maqomini aniqlashtirish hamda mazkur institutni milliy qonunchilikka implementatsiya qilishga doir aniq me'yoriy takliflar ishlab chiqishdan iborat. Vazifalari qatoriga amaldagi tartiblarning zaif nuqtalarini ko'rsatish, jamoaviy huquq subyektlarining moddiy va protsessual layoqatini xorijiy tajriba asosida modellashtirish va nizolarni hal qilishda ularning huquqiy o'rnini belgilash kiritildi.

MATERIALLAR VA METODLAR

Tadqiqotning empirik materiallari doirasi huquq subyektlari maqomini tartibga soluvchi moddiy va protsessual normalarni tizimli ravishda o'rganish maqsadida tanlab olindi. Asosiy e'tibor O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksining yuridik shaxslar, nodavlat notijorat tashkilotlari hamda intellektual mulk huquqiga bag'ishlangan normalariga qaratildi. Intellektual faoliyat natijalariga nisbatan huquqlarning kelib chiqishi va himoya qilinishini belgilovchi maxsus qonunlar, xususan, "Tovar belgilari, xizmat ko'rsatish belgilari va tovar kelib chiqqan joy nomlari to'g'risida"gi hamda "Geografik ko'rsatkichlar to'g'risida"gi qonunlar tadqiqotning tayanch materiali sifatida chuqur qiyosiy tahlilga tortildi. Bu orqali amaldagi normativ bazada jismoniy shaxslar, korxonalar hamda ularning birlashmalariga qanday doirada intellektual huquqlar taqdim etilishi o'rganildi.

Xalqaro miqyosdagi huquqiy standartlarni anglash uchun intellektual mulk va xalqaro savdo munosabatlarini muvofiqlashtiruvchi global shartnomalar tahlil qilindi. Jahon savdo tashkilotining TRIPS bitimi qoidalarida geografik ko'rsatkichlar huquqini himoya qilish vakolati qaysi "manfaatdor shaxslar"ga berilganligi matnan yoritildi. Lissabon bitimining Jeneva aktida xalqaro talabnoma beruvchi subyektlarning yuridik turlari (masalan, kompetent davlat idorasi, benefitsiarlar uyushmasi yoki individual shaxs) xususidagi normalar milliy qonunchilik yondashuvlari bilan solishtirildi. Eng muhimi, Yevropa Ittifoqining sifat sxemalarini boshqaruvchi reglamentlari asosida faoliyat yurituvchi mahalliy "himoya va boshqaruv tashkilotlari"ning (Organismes de Défense et de Gestion) fuqarolik-huquqiy maqomi qiyosiy o'rganish obyekti bo'lib xizmat qildi.

Tadqiqot jarayonida yurisprudensiyaning sinalgan usullari, eng avvalo, formal-yuridik metod keng qo'llanildi. Bu metod orqali milliy tarmoq qonunlaridagi "huquq egasi", "yuridik shaxs",

"tadbirkor" kabi subyektlarni anglatuvchi atamalar dekonstruksiya qilinib, ularning sof mantiqiy tuzilishi hamda huquq qobiliyatining chegaralari ko'rsatib berildi. Ma'lum bo'ldiki, qonundagi atamalar tizimi asosan xususiy mulkdorlik mantiqiga qurilgan bo'lib, jamoat mulki elementlarini o'zida tashiydigan hududiy brendlarni qamrab ololmaydi. Qiyosiy-huquqiy metod yordamida O'zbekiston intellektual mulk tizimi Italiyaning "Consortio" va Fransiyaning "Syndicat" shaklidagi birlashmalar faoliyati bilan parallel ravishda solishtirildi. Ushbu sirtqi solishtirish xorijiy ilg'or tajribaning naqadar samarali ishlashini dalillashga zamin yaratdi.

Tizimli-strukturaviy metod vositasida ishlab chiqaruvchilar birlashmasi shunchaki ixtiyoriy jamoat birlashmasi emas, balki intellektual mulk obyekti sifatini ta'minlovchi kafolatli yuridik instrument sifatida tahlil etildi. Uyushmalar fuqarolik aylanmasida ishtirok etishi, o'z ustavi, ustav fondi hamda huquqiy layoqati doirasida qanday qilib yagona brend boshqaruvchisi rolini bajarishi tizimli asoslandi. Huquqiy germenevtika metodi huquqni qo'llovchi idoralar va sud instansiyalari qabul qilayotgan amaliyotdagi qarorlarning subyektlarga oid qismlarini, xususan da'vogar bo'lish huquqi (locus standi) tushunchasini talqin qilish uchun ishlatildi. Tadqiqot to'liq moddiy va protsessual huquq me'yorlarini mantiqiy tahlil qilish asosida olib borildi.

NATIJALAR

Milliy intellektual mulk qonunchiligida tovar kelib chiqqan joy nomiga bo'lgan huquqni qo'lga kiritish va undan foydalanish vakolati beriladigan subyektlar doirasi o'ta erkin shaklda o'rnatilgan. Amaldagi qonunlarga muvofiq, biror hududda joylashgan va aynan shu mintaqaga uchun xos bo'lgan obyektiv sharoitlar hamda inson omillari ta'sirida xususiyatlari shakllanadigan tovarni ishlab chiqarayotgan har qanday jismoniy yoki yuridik shaxs tovar kelib chiqqan joy nomini ro'yxatdan o'tkazish yoki unga nisbatan foydalanish huquqini beruvchi guvohnoma olish uchun ariza bilan murojaat qilishi mumkin. Bu degani, huquq subyektlari doirasi yopiq emas, ushbu hududda sifat standartiga javob beradigan mahsulot tayyorlovchi barcha tadbirkorlar teng huquqli mustaqil foydalanuvchilarga aylanish imkoniyatiga ega. Qonun chiqaruvchi bitta nom uchun o'nlab alohida guvohnomalar berishni nazarda tutgan.

Mazkur normativ qoida bir qarashda monopoliyaning oldini oladi va adolatli raqobatni ta'minlaydi deb o'ylash mumkin. Biroq ob'ektiv yuridik tahlil buning aksi ekanligini isbotlaydi. Bir xil nom ostida mustaqil ravishda mahsulot ishlab chiqarayotgan tadbirkorlar o'rtasida muvofiqlashtiruvchi yuridik bog'liqlik yo'q. Birinchi tadbirkor yuqori sifatli tovar sotsa, ikkinchisi xarajatlarni qisqartirish maqsadida standartlarni buzib, past sifatli

mahsulotni ayni shu brend ostida bozorga kiritishi ehtimoli juda yuqori. Mahsulot sifatiga putur yetganda uning salbiy iqtisodiy oqibati butun hududiy brendga, demakki, halol ishlayotgan boshqa huquq egalariga ham ta'sir qiladi. Qonunchiligimiz bu o'rinda o'zaro sifat nazoratini qanday amalga oshirish mexanizmini va jabr ko'rgan boshqa foydalanuvchilarning fuqarolik-huquqiy vositalarini umuman ochiqqlamagan.

Aynan shu bo'shliqni to'ldirish uchun jahon amaliyotida ishlab chiqaruvchilar birlashmalari (assotsiatsiyalari) asosiy huquq subyekti sifatida namoyon bo'ladi. Milliy qonunchiligimizda arizachi sifatida "yuridik shaxslar" ko'rsatilgan, biroq bu yerda asosan tijorat tashkilotlari nazarda tutilmoqda. Fuqarolik kodeksining tegishli moddalarida yuridik shaxslar uyushmalari va nodavlat notijorat tashkilotlari to'g'risida umumiy qoidalar mavjud, ammo ularning tovar kelib chiqqan joy nomiga nisbatan intellektual huquqlar sohasidagi maxsus layoqati belgilanmagan. Uyushma a'zolari nomidan mahsulot spetsifikatsiyasini ishlab chiqish, o'z a'zolarini tekshirish, nazorat qilish va intellektual mulk huquqi buzilganda butun guruh nomidan sudga da'vo arizasi bilan murojaat qilish vakolatlari qonunosti hujjatlarida tartibga solinmaganligi sababli, milliy amaliyotda jamoaviy huquq subyekti deyarli ishlamaydi.

Jamoaviy subyektlarning huquqiy maqomi to'liq tan olinmasligi protsessual yurisprudensiyada jiddiy oqibatlariga olib kelmoqda. Sud amaliyoti shuni ko'rsatadiki, agar tovar kelib chiqqan joy nomidan qonunga xilof ravishda foydalanish holati kuzatilsa, zararni undirish yoxud faoliyatni taqiqlash talabi bilan faqat shaxsan o'zi guvohnoma olgan tadbirkor chiqishi kerak. Bunday holda tadbirkor shaxsan o'ziga qancha zarar yetkazilganligini isbotlashda qiynaladi, chunki tajovuz butun hududning nomiga qaratilgan bo'ladi. Agar qonunda ishlab chiqaruvchilar uyushmasi yagona vakolatli boshqaruvchi sifatida e'tirof etilganda edi, sudlarda da'vogar sifatida bevosita assotsiatsiya qatnashib, hududiy brendning obro'siga yetkazilgan umumiy zararni talab qilish borasida kuchli yuridik pozitsiyaga ega bo'lar edi.

Yevropa davlatlarida, xususan, Italiyada (Parmigiano Reggiano yoki Prosciutto di Parma kabi nomlar uchun) davlat barcha ishlarni aynan "Konsorsium" nomli ishlab chiqaruvchilar birlashmasi orqali amalga oshiradi. Konsorsium — bu maxsus qonun bilan tan olingan fuqarolik huquqi subyekti bo'lib, unga faqat hududdagi haqiqiy standart talablariga javob beradigan korxonalargina a'zo bo'la oladi. Intellektual mulk idorasi guvohnomani alohida korxonalarga emas, konsorsiumga beradi. Konsorsium esa o'z a'zolariga belgidan foydalanish huquqini ma'lum shartlar asosida taqdim etadi va ularni monitoring qiladi. Milliy qonunchiligimizda ushbu ilg'or model mavjud emas. Bizda huquq subyektlari doirasi faqatgina individualist (xususiy egalik) mantiqiga qurilgan bo'lib, hududiy brendning

kollektiv tabiatini o'ziga sig'dira olmagan.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalarining huquqiy nazariya prizmasidagi muhokamasi intellektual mulk obyekti sifatida tovar kelib chiqqan joy nomi jamoat boyligi bilan xususiy mulk oralig'idagi noyob ko'prik ekanligini isbotlaydi. Sivilistikada xususiy mulk tushunchasi ashyoga yoki nomoddiy aktivga bo'lgan yagona shaxsning mutlaq hukmronligini anglatga, hududiy brend ustidagi huquq hech qachon shaxsiy monopoliya xususiyatiga ega bo'lmaydi. Bir vaqtning o'zida o'nlab huquq egalarining mavjud bo'lishi bu huquqni fuqarolik huquqining klassik mutlaq huquqlar safidan chiqarib, maxsus jamoaviy mulk yoxud ashyoviy huquqdagi umumiy mulk huquqi tabiatiga yaqinlashtiradi. Biroq fuqarolik qonunlari ushbu intellektual huquqni "umumiy birgalikdagi mulk" qoidalari asosida boshqarishga doir aniq protseduralarni taklif etmaydi. Demak, huquqni individual shaxslardan ajratib, o'rtadagi bog'lovchi zanjirga — yuridik shaxs bo'lgan assotsiatsiyaga o'tkazish yagona ilmiy yechimdir.

Doktrinal yondashuvlarni solishtirish jarayonida bir qator bahsli holatlar ochiqdanadi. Ayrim mahalliy tadqiqotchilar va huquqni qo'llovchi amaliyotchilar agar huquq ishlab chiqaruvchilar uyushmasiga berilsa, bu holat monopoliyani yuzaga keltiradi va kichik ishlab chiqaruvchilarni bozordan siqib chiqaradi deb xavotir bildiradilar. Ular assotsiatsiya a'zo bo'lmaganlarga bosim o'tkazishi mumkinligini taxmin qiladilar. Biroq, zamonaviy intellektual mulk huquqshunosligi, xususan, WIPO qoidalari ushbu xavotirlarni qat'iy rad etadi. Ishlab chiqaruvchilar birlashmasi ochiq yuridik shaxs bo'lib, uning ustavi qonunga ko'ra muayyan hududda joylashgan va tasdiqlangan spetsifikatsiya asosida ishlayotgan har qanday korxonani a'zolikka qabul qilishni kafolatlashi shart. Rad etish qat'iy man etiladi. Bu degani, uyushma monopoliya o'rnatuvchi diktator emas, balki faqat sifat va asllikni saqlab qolishni ta'minlovchi kollegial nazoratchi organdir. Uning maqsadi raqobatni bo'g'ish emas, balki qalbaki mahsulotlarni hudud nomidan sotishning oldini olishdir.

Mavjud idoraviy amaliyotga nisbatan tanqidiy munosabat shundan iboratki, hozirgi kunda arizachi tomonidan taqdim etilayotgan hujjatlar orasida sifatni birgalikda saqlash bo'yicha hech qanday ichki majburiyatlar nazarda tutilmaydi. Agar yuridik shaxs sifatida birlashmalarning layoqati qonuniy kengaytirilsa, bu huquqni asrashning ichki fuqarolik mudofaasi shakllanadi. Aks holda nima ro'y beradi? Agar bitta hududda yigirmata shaxs guvohnoma olsa va ulardan biri past sifatli mol sotsa, davlat organi har kuni har birining orqasidan quvib yurishga jismonan ulgurmaydi. Qolgan o'n to'qqizta jabrlanuvchi o'zining bozor obro'si to'kilayotganini ko'rib, sudga borishni istaydi, lekin qonunda "sizning shaxsiy huquqingiz buzilmagan, u ham o'zining qonuniy guvohnomasi bilan ishlayapti" degan

paradoksal to'siqqa duch kelishadi. Tizimdagi bunday qonuniy nomutanosiblik faqatgina o'rtadagi kollegial nazoratchi yuridik shaxs orqali yechim topadi. Birlashma — davlat va xususiy tadbirkor o'rtasidagi oltin muvozanatdir.

Shuningdek, muhokama markazida litsenzion munosabatlar va jamoat mulki elementining to'qnashuvi turadi. Tovar kelib chiqqan joy nomidan foydalanish huquqini boshqa shaxslarga berish, oldi-sotdi qilish qonunan man etilgan. Lekin amaliyotda tadbirkorlar tijorat muomalasiga kirishganda kapitalni jalb etish uchun uzviy ravishda o'z huquqlaridan iqtisodiy foyda ko'rishni xohlaydilar. Aynan ishlab chiqaruvchilar uyushmasiga huquqning rasmiylashtirilishi tashqi investitsiyalarni uyushmaga qabul qilish, marketing maqsadlarida kollektiv fondlar tuzish imkonini beradi. A'zolar uyushma fondiga badal to'lash orqali butun xalqaro ko'rgazmalarda qatnashish yoxud qimmatbaho xalqaro yuridik maslahatchilarni yollab xorijdagi qalbaki mahsulotlarga qarshi kurashishni birgalikda moliyalashtiradilar. Yakkahol tadbirkor uchun xalqaro sudda ishtirok etish moliyaviy halokatdir, uyushma uchun esa bu odatiy byudjet xarajatidir.

Ushbu tadqiqotning muayyan cheklovlari asosan moddiy huquq doirasiga xosdir. Maqolada intellektual huquq subyekti sifatida assotsiatsiyalarning fuqarolik-huquqiy maqomi tahlil qilindi, biroq ularni tashkil etish, ustav kapitalini shakllantirish, monopoliyaga qarshi qo'mita bilan munosabatlari va soliqqa tortish rejimlari kabi xo'jalik huquqining o'ta tor va texnik detallari chuqur yoritilmadi. Chunki bu masalalar intellektual mulkning obyekti bilan emas, balki korporativ huquqning predmeti bilan chambarchas bog'liqdir. Shuningdek, uyushma a'zolari o'rtasida sifatni tushirgan ishtirokchini a'zolikdan chiqarish bilan bog'liq iqtisodiy sud jarayonlarining o'ziga xos protsessual dalillash mexanizmlari keyingi ilmiy izlanishlarda kengroq tadqiq qilinishi kutilmoqda.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tovar kelib chiqqan joy nomidan foydalanish huquqi o'zining kelib chiqish tabiatiga ko'ra jamoaviy boylik ekanligi bois, uning faqat individual huquqiy rejimlar asosida, alohida shaxslarga bo'lib berilishi huquqiy boshqaruvda samarasizlikni keltirib chiqaradi. Milliy intellektual mulk amaliyotida bitta geografik brend doirasida mustaqil, bir-biri bilan yuridik aloqasi bo'lmagan ko'plab huquq egalarining paydo bo'lishi sifat nazoratining yo'qolishiga, bozor obro'sining pasayishiga va uchinchi shaxslarga qarshi huquqiy mudofaada zaiflikka olib kelmoqda. Xorijiy davlatlarning muvaffaqiyatli tajribasi shuni ko'rsatadiki, hududiy brendlarning ishonchli va xalqaro miqyosda e'tirof etilgan muhofazasi faqat va faqat maxsus vakolatlariga ega bo'lgan jamoaviy huquq subyektlari — ishlab chiqaruvchilar birlashmalari orqali ta'minlanadi. Ushbu yuridik bo'shliqlarni bartaraf etish, ishlab chiqaruvchilar o'rtasida

sifat standartlarini birlashtirish hamda intellektual mulk jamoaviy himoyasini kuchaytirish maqsadida amaldagi qonunchilikka quyidagi konseptual o'zgartirishlar kiritilishi taklif etiladi:

Birinchidan, O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksining intellektual mulkka doir normalariga va tarmoq qonuniga intellektual mulk obyekti subyekti sifatida "Hududiy ishlab chiqaruvchilar birlashmasi (uyushmasi)" degan yuridik shaxs toifasining o'ziga xos intellektual huquq layoqatini kiritish zarur. Qonunchilikda ushbu nodavlat notijorat tashkilotining ayni bir hududda, bitta turdagi mahsulot tayyorlovchi barcha tadbirkorlarni o'z ichiga erkin olishi va davlat intellektual mulk idorasidan aynan shu birlashma nomiga bazaviy jamoaviy guvohnoma berilishi mantiqiy mustahkamlanishi lozim.

Ikkinchidan, tarmoq qonunchiligida ishlab chiqaruvchilar birlashmasining o'z a'zolari ustidan moddiy-huquqiy nazorat mexanizmlarini kafolatlovchi me'yorlarni qabul qilish shart. Qonunda birlashmaga mahsulot sifatini kuzatish, belgilangan spetsifikatsiya (retsept, texnologiya) talablari buzilgan taqdirda o'z a'zolarini a'zolikdan va brenddan foydalanish huquqidan mahrum qilish yuzasidan sudga da'vo kiritish huquqi imperativ tarzda taqdim etilishi kerak. Bu tartib sifat ustidan jamoatchilik (fuqarolik) nazoratini davlat aralashuvisiz amalda ishlatish imkonini beradi.

Uchinchidan, protsessual huquq me'yorlarini takomillashtirish orqali ishlab chiqaruvchilar birlashmasiga jamoaviy da'vogar maqomini (locus standi) berish taklif qilinadi. Tovar kelib chiqqan joy nomidan noqonuniy foydalanilgan yoxud hududning ishbilarmonlik obro'siga ziyon yetkazilgan hollarda, har bir tadbirkorning alohida emas, balki bevosita birlashmaning o'z a'zolari nomidan kompensatsiya talab qilish va huquqbuzarlikni to'xtatish bo'yicha Iqtisodiy sudlarga murojaat qilish vakolati qonunan ochiq yozib qo'yilishi tizimli yechim bo'ladi.

Mazkur huquqiy islohotlarning amaliyotga tatbiq etilishi hududiy intellektual mulk obyektlarining tartibsiz, tarqoq va nazoratsiz ko'payishiga barham beradi. Buning o'rniga, O'zbekistonda ham xalqaro sifat talablariga javob bera oladigan, o'zining kuchli va markazlashgan boshqaruviga ega bo'lgan haqiqiy jamoaviy hududiy brendlar shakllanadi hamda milliy eksport geografiyasida yuridik xavfsizlik to'liq ta'minlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi (Birinci va ikkinchi qismlar).

2. "Tovar belgilari, xizmat ko'rsatish belgilari va tovar kelib chiqqan joy nomlari to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni.
3. Intellektual mulk huquqlarining savdoga oid jihatlarini to'g'risidagi bitimi (TRIPS).
4. Kelib chiqish joy nomlari va geografik ko'rsatkichlar to'g'risidagi Lissabon bitimining Jeneva akti.
5. Горохов О.А. Особенности субъектов права на наименования мест происхождения товаров: коллективный и индивидуальный аспекты // Интеллектуальная собственность. Авторское право и смежные права. – 2020. – № 5.
6. Шахназарова Э.А. Правовое положение объединений производителей в системе охраны географических указаний: опыт ЕС и перспективы // Патенты и лицензии. Интеллектуальные права. – 2021. – № 8.
7. Гаврилов Э.П. Интеллектуальные права: проблемы совместного обладания и использования. – М.: Юрайт, 2019.
8. Сергеев А.П. Гражданско-правовые механизмы защиты коллективных интеллектуальных прав. – М.: Статут, 2020.
9. Саюкова Д.Э. Консорциумы как субъекты управления территориальными брендами // Скиф. Вопросы студенческой науки. – 2021. – № 3.
10. Oqilov X. Intellektual mulk huquqida obyektlarni individuallashtirish muammolari va jamoaviy huquqlar tizimi. – T.: Yuridik adabiyotlar nashriyoti, 2021.
11. Gulyamov S. Intellektual faoliyat natijalari aylanmasida nodavlat notijorat tashkilotlarining ishtiroki va ularning huquqiy maqomi. – T.: TDYU nashriyoti, 2020.
12. Raxmonqulov H. Fuqarolik huquqi subyektlari va ularning nomoddiy aktivlar ustidan mulkiy huquqlari. – T.: Adolat, 2018.
13. Rustamova I. Tovar kelib chiqqan joy nomlarini boshqarishda Yevropa Ittifoqining konsorsiumlar modeli va uning ahamiyati // Huquqiy tadqiqotlar jurnali. – 2022. – № 7.
14. Jo'rayeva M. Geografik ko'rsatkichlar bo'yicha guvohnoma egalarining fuqarolik-huquqiy maqomi va ularning mas'uliyati // Interpretation and researches. – 2023. – № 1(6).
15. Jahon intellektual mulk tashkiloti (WIPO). Geografik ko'rsatkichlarni muhofaza qilish tizimida jamoaviy tashkilotlarning roli va funksiyalari bo'yicha metodik yo'riqnoma. – Jeneva, 2019.